

Никола Б. Поповић*

Претходно саопштење
UDK 323(497.6PC):327(497.11)
DOI 10.7251/POL1306027P

РЕПУБЛИКА СРПСКА – НЕМИНОВНОСТ ИЛИ СЛУЧАЈНОСТ

Да ли је све што се збило у историји људског рода морало баш тако да се догоди, или је могло и другачије, је питање на које је немогуће дати одговор уважавајући методологију друштвених наука. Са тачке религије и тзв. креационистичког поимања света одговор је дат. Дат за онога ко хоће да верује.

Оно што и природне и друштвене науке могу јесте да открију, установе извесне узроке, извесне датости, који су у прошлости увек производили истоветне последице. На тој основи се и темељи појам неминовности. Појам неминовност у себи садржи и димензију неухватљивости или недовољне изучености.

Научници који изучавају творбу речи, не без малициозности, кажу д су појмови случај, случајно, случајност настали услед човекове немоћи, незнања да објасни, протумачи.

Близак термин неминовности јесте термин закономерност, а оба се користе у поимању и описивању духа времена и суштине доба. Понашање у складу са духом времена и уважавање императива доба јесте доказ схватања природног стања, природног тока. Обрнуто доводи до силовања стварности и негативних последица. Примера за речено има. Тако на терену СФР Југославије година 1990–1992. суштина доба била је у *настанку* једнонационалних држава, а не очување вишенацио-налне (југословенске) државе. Приче о преуређењу те државе, њеној демократизацији биле су само тактичка варка. Речит пример силовања стварности на југо-терену у речено доба било је деловање Европске заједнице (ЕЗ) и њихове Бадентерове комисије. ЕУ и комисија намет-нули су решење супротно природном току повести тако што су дали право на самоопредељење југо-републикама, а не југо-народима. Последице су били грађански ратови.

Развој нација на европском континенту у последњих 200 година створио је идеал националне државе, заправо тај идеал стар је два века; одредио је живот целог континента, дејствује и данас, а трајаће и у будућности. Историја је показала да је настанак националних држава неминовност, тј. природан след развоја нација.

* Дописни члан Академије наука и умјетности Републике Српске

Са овим се неће сложити политика Запада, а ни приврженици и заговорници глобализације. То неслагање јесте плод њихових политичких идеолошких уверења, али ако оспоравање долази до научника оно може бити последица недовољне изучености или, пак, да је савест научника потчинила свест политичара.

Октобра 2000. године један историчар објавио је текст у коме стоји следеће: „И национална држава има своју улогу, али је она превазиђена укључивањем у модерни свет. Академци који су били наклоњени режиму подржавали су један анахрони концепт националних држава који је бесмислен и неодржив када привреде функционишу на потпуно другачији начин“.

Да се осврнемо на цитиране две реченице. Прва је обично празнословље, не нуди се никакав доказ ни образложење: Зашто је национална држава превазиђена? Била би превазиђена да се у свету смањује број националних држава, да нестају на било који начин. Друга реченица почиње ангажовано и емотивно те се наводи „анахрони концепти националних држава“. Опет, нема ни доказа ни образложења тог, наводног, анахронизма. Постоји ли алтернатива том анахронизму, као што постоји алтернатива вишенационалној држави. За Аустро-Угарску су говорили да је анахрона држава, а замена за њу биле су националне државе. Шта се десило у Европи на крају Првог светског рата укључујући и Мировну конференцију у Паризу 1919–1920. године. Да ли се повећао или смањио број држава? На крају цитиране реченице каже се „привреде функционишу на потпуно другачији начин“; што је нејасно и на крају – нетачно. Држава није препрека ни привреди (производњи) ни трговини. Управо у наше дане, у последње две-три године види се да држава, без обзира на величину и потанцијал, спасава властиту привреду.

Следеће мишљење открива неразумевање суштине доба, тј. стварности конкретно на Косову и Меторији. Изражава га научница која је била на Косову средином јуна 1993. године у студијској посети. Каже: „Оно што ме разочарало када је реч о албанским колегама јесте то што ми се чини да демократске процесе стављају у други план из решавања националног питања“.

Која, црно, демократија? Зар није потпуно јасно да шиптарски национални покрет организован још крајем 19. века за циљ је истакао стварање националне државе на територији Старе Србије и Краљевине Србије. Савез комуниста Србије, својеремено, је тај покрет окарактерисао као иреденту и контрареволуцију, а не као национални покрет, сепаратистички у односу на Србију и Југославију. Такве калификације на Западу су лепо примане, а биле су на штету Србије.

* * *

Историја настанка националних држава на тлу Европе јасно говори да национална држава није никакав анахронизам већ на против да следи природан (читај: неминован) ток повести. Идеја националне државе била је, а и данас је, коб вишенационалних држава. Писао сам а више пута у јавности и говорио да федеративна држава у себи носи потенцијал самоубиства. Моће ли се ово оспорити?

Кратки 20. век (1914–1991) било је најцрње доба у знаној историји човечанства, препуно убијања људи, разарања и ума и морала, непојмљивих масовних злочина, спаљивања и тровања земље – тла, али и тријумфа националне идеје, којој је иманентна сила, не само физичка сила.

На почетку 20. века уништене су вишенационалне државе, царства: Османско, Хабзбурга, Хоенцолерна. Настале су националне државе: Пољска, Мађарска, Чехословачка, Аустрија, Румунија (у новим границама), Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, Турска. Краљевина СХС створена је уз образложење да су Срби, Хрвати и Словенци један народ, троимени народ, те као такав треба да образује једну државу. Тако је и било.

Број држава у Европи од 1919. године до данас јасно говори да је кроз цео 20. век трајао процес конституисања, сазревања, јачања нације и уобличавања њихових националних идеологија. Те идеологије као национални циљ, што ће постати национални идеал, формулисане су у две речи: национална држава.

Када је у питању држава одмах се отвара питање њеног обима, тј. државних граница и функционисања *de facto* власти на дотичној територији. Облик државе (монархија, република) није био у првом плану, једноставно следио се дух времена и историјске околности.

Уз појам национална држава употребљава се и проширен појам „велика национална држава“. (Велика Србија, Велика Грчка, Велика Данска). Сам придев „велики-а“ одређује разлику између националне и велике националне државе. Придев велики-а је неодређен, непрецизан; велика држава у односу на шта, по ком критеријуму (Француска је велика држава, Русија је велика држава)?

Стварност јасно ставља до знања да се не може говорити ни о малој ни о великој националној држави, ако се она ствара или је створена на сопственој, националној територији тј. територији на којој су припадници дотичне нације већина становника. Национална држава је велика (по територији) онолико колики терен држи (западњачки: контролише) она сама.

Историја, тј. живот су показали да се одређене националне идеологије нису ограничавале само на тзв. националну територију, већ су присвајале територије („туђе“), које нису њихове с обзиром на националну структуру станов-

ништва. Такве идеологије и пројектовање државе добиле су придев „велики-а“. На пример, грчка мегали идеја претендовала је да се Велика Грчка опре на пет мора: Јадранско, Јонско, Егејско, Мраморно, Црно, на територију на којој су Грци били 50% становништва, а у одређеним областима били су изразита мањина.

Настанак великонационалних идеологија деценијама је била препрека, бар на Балканском полуострву, настанку националних држава. И управо у судару са великонационалним идеологијама, идеја националне (једнонационалне) државе је показала своју животворност. Такође у судару са идеологијама, плановима, маштањима о стварању конфедеративних или федеративних држава идеја националне државе је надвладала и све те планове, маштања, пројекције, ма како лепо звучале, претворила у чист утопизам. Опет у судару са вишенационалним државама и на почетку и на крају 20. века идеја мононационалне државе је тријумфовала.

Образложења узрока тога стања излази из оквира моје теме, а уз већ речену констатацију да вишенационална држава носи у себи потенцијал самоубиства, проистиче да је национална држава стабилна, јер јој не прети угрожавање изнутра, из властитог државног бића.

Најзад, тријумф и јачина идеје националне државе види се у броју њеног остварења. Тако у Европи 1919. године било је 19 држава, године 1929. било их је 29, а данас 47. У Африци после Другог светског рата биле су само три независне државе (Етиопија, Либериа, Јужна Африка). Данас их има 49.

Где је крај? Ко зна? На историчару није да предвиђа будућност, али може да подсети на прогнозу стару седам година да ће се у Европи створити још 21 нова држава. Прогнозу је објавио енглески лист „Тајмс“ јуна 2006. На списку нових држава су Република Српска, Косово, Херцег Босна.^{1*}

Сви они историјски узроци, иманентни настанку и развоју нације, који су створили и старе и нове европске државе дејствовали су и у процесу разбијања вишенационалне СФР Југославије почев од 60-их година 20. века. Настанак Републике Српске збио се у времену када око 20 европских нација тежи истом циљу. Тај процес или императив времена, одредио је суштину доба, смисао збивања што је било закономерно и неминовно, никако случајно.

¹ „Политика“, 5. јун 2006. Цео списак гласи: Шкотска, Уједињена Ирска, Велс, Баскија, Каталонија, Андалузија, Валонија, Фландрија, Сев. Тирол, Сардинија, Корзика, Чеченија, Сев. Осетија, Абхазија, Трансдњестар, Реп. Српска, Косово, Херцег Босна, Нагорно Карабах, Сев. Кипар, Курдистан. „Тајмс“ грешни: Курдистан није у Европи.